

K prameňom slovenských rozprávok (Samuel Reuss a kódexy revúcke)

JANA PÁCALOVÁ, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

Začiatkom štyridsiatych rokov 19. storočia vznikli na fare evanjelického kňaza Samuela Reussa v Revúcej pod jeho priamym vedením tri zväzky rukopisov neskôr označené ako tzv. kódexy revúcke A, B, C. Na našom území ide o prvé pramene dokumentujúce systematický a koncepčný záujem o folklórnu slovesnosť, prednostne čarovnú rozprávku, ako ho prezentovala nemecká romantická škola a ktorý v celoeurópskom meradle zaznamenal mohutný ohlas.¹ Revúckym kódexom v tomto smere patrí významné prvenstvo: predstavujú prvú ucelenú zbierku rozprávok u nás, zahŕňajúcu dovedna šesťdesiattri rozprávkových textov a iných folklórnych útvarov zapísaných po slovensky (v stredoslovenských nárečiach) a početné komentáre k nim v nemčine a slovenčine, ktoré majú charakter analýz v duchu mytologickej koncepcie výkladu rozprávky, ako ju prezentovali Johan Karl August Musäus a Joseph Görres. Ďalšie významné prvenstvo patrí ich „otcovi“ Samuelovi Reussovi, bez ktorého iniciatívy by ostatné rukopisné zbierky rozprávok pravdepodobne nevznikli a ktorého možno právom považovať za učiteľa celej generácie zberateľov a bádateľov v oblasti folklórnej slovesnosti.²

Genéza revúckych kódexov ani zrod myšlienky zapisovať slovenské rozprávky nie sú presne známe. Jiří Polívka v tejto súvislosti iba skonštatoval, „kde revúcky farár (...) poznal dôležitosť ľudových podaní, najmä prozaických, ťažko povedať“.³ Neriešiteľnosť tejto otázky argumentoval po prvé skutočnosťou, že Reussa Kollár neuviedol medzi prispievateľov do *Národných spievaniek*, po druhé pochybnosťou, že záujem o túto oblasť folklóru si Reuss priniesol zo štúdií v Jene, ktoré ukončil v roku 1806 (t. j. predtým, ako sa členovia heidelberského básnického krúžku začali zaoberať nemeckými rozprávka-

¹ Záujem o prozaický folklór, ktorý sa prejavoval jeho zbieraním a vydávaním, patrí k významným prínosom nemeckej romantiky. Prvou novodobou európskou zbierkou folklórnych rozprávok sú *Kinder- und Hausmärchen* (1812 – 1815) Jacoba a Wilhelma Grimmovcov. Na ich prácu postupne nadviazali – viac či menej intencionálne – zberatelia v ďalších krajinách. Najväčšia a najúplnejšia zbierka národného folklóru vznikla v Írsku ako dielo amerického vedca írského pôvodu Jeremiaha Curtina *Myths and Folk Tales of Ireland* (1889 – 1895). Rozprávky a povesti z južného Írska vydal už v roku 1825 londýnsky knihkupec Th. C. Croter, ktorého zbierka zaznamenala v Európe veľký ohlas a zvlášť upútala bratov Grimmovcov. V Anglicku vyšla prvá zbierka rozprávok až v roku 1890 (*English fairy tales* Josepha Jacobsa). Naopak, v severských krajinách bola prvá zbierka rozprávok publikovaná v roku 1851 Petrom Christianom Asbjörnsonom (ak neberieme do úvahy literárne rozprávky Hansa Christiana Andersena z roku 1835). U Slovanov sa vznik rozprávkových zbierok datuje približne do polovice 19. storočia, pričom z najvýznamnejších treba spomenúť *Srbske narodne pripovetke* (1853) Vuka Štefanoviča Karadžiča, *Narodnye russkie skazki* (1855 – 1863) Alexandra Nikolajeviča Afanasjeva či *Národní báchorky a pověsti* (1845 – 1847) Boženy Němcovej (mimočodom, v Čechách bola prvá zbierka českých rozprávok publikovaná už v roku 1838 Jakubom Malým).

² Porov. MELICHERČÍK, Andrej: „Prostonárodné slovenské povesti“ Pavla Dobšinského. In: DOBŠINSKÝ, Pavol: *Prostonárodné slovenské povesti*. Zv. 1. Bratislava: SVKL, 1958, s. 15 – 16.

³ POLÍVKA, Jiří: *Súpis slovenských rozprávok*. Zv. 1. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1921, s. 5 – 6.

mi),⁴ a po tretie absenciou citátov z prác bratov Grimmovcov. Hoci nemáme k dispozícii pramene, ktoré by priamo nasvedčovali profilovaniu Reussovho záujmu o rozprávky v širšom časovom oblúku,⁵ Polívkove argumenty nepovažujeme za relevantné. Skutočnosť, že Reuss nie je uvedený medzi prispievateľmi do *Národných spievaniek*, zaiste svedčí o tom, že v tridsiatych rokoch 19. storočia sa prozaických folklórom (zatiaľ) nezaoberal, ako vyvodzuje Polívka. Na druhej strane táto skutočnosť dokladá, že Reussov záujem o rozprávku je mladší, neskorší, a tým potvrdzuje predpoklad, že ho možno hodnotiť ako prirodzený výsledok celoživotnej práce tohto pozoruhodného osvieteného vzdelanca,⁶ ktorá sa od začiatku orientovala na dejiny Slovákov – kľúčovú oblasť záujmu, ktorú si Reuss priniesol zo štúdií v Jene a ktorú počas celého života uvedomele rozvíjal štúdiom rôznorodých prameňov. Hoci Samuel Reuss ani jeho synovia sa neodvolávali na bratov Grimmovcov, o silnom vplyve nemeckej romantiky svedčí napríklad polemika s Musäusovou koncepciou výkladu rozprávok, ktorá bola pre Reussov prístup k rozprávkam ústredná.

K zbieraniu a analýze rozprávok viedlo Reussa presvedčenie vysvetľovať najstaršie obdobia dejín Slovákov na základe geologických, archeologických a etnografických artefaktov ako náhrady za nedostatok historických prameňov. Táto téza je pre Reussovu koncepciu východisková – možno ju doložiť tak v starších prácach venovaných národopisu Gemera a Horehronia (spis *Zbírky k církevní Historii Hroncův*, 1828), ako aj vo výkladoch rozprávok (práca *O vypracování J. M. Musaeusa nemeckých prstonárodných rozprávok*, 1844). Popri historickom aspekte, ktorý Reuss zbieraním folklóru sledoval, ho podobne ako Kollára zaujímali národno-vedomovacie ciele a vysoko hodnotil umeleckú hodnotu rozprávok.

Ako prvý pravdepodobne vznikol *Kódex revúcky B* nazvaný *Altslawische Sagen aus Panonien* a datovaný do roku 1840.⁷ Oproti ďalším dvom kódexom je špecifický tým, že obsahuje iba tri zápisy rozprávok a jednu povesť, ku ktorej je pripojená poznámka o obeťovaní čertovi s datovaním 30. októbra 1844. Ku kódexu je ešte priviazaný zväzok označený ako Zugabe. Eine uraltslawische Frühlings-Ankündigung. Roczce am Sonntage Judica am 14. März 1839, obsahujúci rozličné poznámky viažuce sa prevažne ku Kraskovu v Gemerskej stolici, kde Reuss účinkoval ako kazateľ v rokoch 1810 až 1812. Ostatné texty sú písané po nemecky a majú analyticko-teoretickú povahu: úvodná všeobecná úvaha o rozprávkach (Einverständigung)⁸ a analýzy rozprávok z hľadiska rekonštrukcie his-

⁴ So zbieraním nemeckých rozprávok začali bratia Grimmovci – poprední členovia tohto krúžku – v roku 1807. V čase, kedy Reuss študoval v Jene, sa mladší nemeckí romantici venovali poézii.

⁵ Podľa Miroslava Husku je záujem Samuela Reussa o slovenské rozprávky hodnoverne doložený až zo začiatku štyridsiatych rokov 19. storočia z korešpondencie s Augustom Horislavom Škultétym a Jánom Franciscim (porov. HUSKA, Miroslav: August Horislav Škultéty a slovenská folkloristika. In: *Jonatan Dobroslav Čipka – August Horislav Škultéty*. Bratislava : Obzor, 1970, s. 44).

⁶ Osobnosťou a prácou Samuela Reussa sa podrobne zaoberá Ján Gallo v práci *Od rozprávok k národnej realite (Reussovci)*, ktorá bola publikovaná v zborníku *Literárne postavy Gemera I*. Bratislava : Obzor, 1969, s. 5 – 83.

⁷ Jiří Polívka predpokladá, že vznikol neskôr, ako je uvedené (POLÍVKA, Jiří: *Súpis slovenských rozprávok*. Zv. 1. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1921, s. 21).

⁸ Preklad úryvku z nej publikovala Mária Dzubáková v príspevku *Nickol'ko myšlienok o Codexe revúckom B*. In: *Slovenský národopis*, roč. 23, 1975, č. 1, s. 94 – 95.

torických postáv, miest a dejov, charakteru a pôvodu hrdinu, skladby motívov s dôrazom na etický princíp v poznámkach pod čiarou a za textom každej rozprávky (Rückblicke und Anmerkungen, Anmerkungen, Allgemeine Rhapsodien über einige die Sagen betreffende Gegenstände).⁹

Kódex revúcky A – Slawische Volkssagen. Gesammelt in V. Revúce 1843 – obsahuje dvadsaťsedem rozprávok a iných zápisov drobných folklórnych žánrov. Súčasťou kódexu je aj teoreticko-analytická rozprava *Über Incantationen*. Okrem Samuela Reussa do zbierky prispeli jeho synovia Ľudovít a Adolf, rodinný priateľ Reussovcov Samo Ormis a jeden text zapísal Karol Hrenčík. Rukopis otvára citát z Mickiewiczovho *Pána Tadeáša*, ktorý neskôr prevzali Dobšinský so Škultétym ako motto zbierky *Slovenské povesti*: „Ó povest' ľudu, ktorá archou poji / pradávne veky s prítomnými svety, / v teba ľud vnáša bohatierov v zbroji, / myšlienok priadze, svojich citov kvety! / Nepadneš, archa, nikdy pod otrasom, / kým ťa len vlastný ľud tvoj nezneváži!“¹⁰

Najmladší je *Kódex revúcky C* označený ako *Slawische Sagen* s datovaním textov v rokoch 1843 – 1844. Zapisovatelia zväčša nie sú podpísaní, iba pod č. 1 až 7 sa uvádzajú Ján Molitoris, Samo Ormis, Janko Rimavský, Adolf Ghilláni a August Horislav Škultéty. Súčasťou kódexu sú slovenské komentáre k rozprávkam *Dva holúbky*, *Berona* a *Pravda od Sama Ormisa*, ako aj etymologické poznámky Ľudovíta Reussa a ním zostavené obsahy rozprávok, ktoré sú mladšieho dáta. Do tohto prameňa robil neskôr pri svojej redakčnej práci početné zásahy Pavol Dobšinský. V roku 1857 dopísal na s. 129 text rozprávky, v roku 1861 vpísal na s. 130 ďalší text „Smrť“ s poznámkou „Z *detinských dôb rozpomenúc sa na túto rozprávku napísal v Štiavnici dňa 10. brežňa 1861 Pavel Dobšinský*“ a v roku 1870 vpísal na s. 23 rozprávku pod názvom *Poviestka z Drienčan*. Pravdepodobne z obdobia priprav zbierky *Slovenské povesti* je aj prehľad rozprávok z hľadiska ich žánrového členenia a využitia, zapísaný na s. 158. Uvádza sa tu stotridsaťštyri textov (z čoho usudzujeme, že autor zoznamu, asi Pavol Dobšinský, vychádzal z viacerých prameňov, nielen kódexov revúckych), členených do ôsmich skupín: „*vytlačené sú kusy 12, pôvodné povesti 66, balady 7, legendy 7, žartovné 21, pod otázkou 15, dva razy udané 2, alegórie a bájky 4*“.¹¹

Metodiku práce pôvodcov kódexov revúckych nepoznáme. Je možné, že rozprávky zbierali v pravom slova zmysle, t. j. že ich zapisovali po počutí v podmienkach autenticko-folklórnej situácie, pričom zápis štylizovali, no pravdepodobnejšie je, že ich zapisovali na základe vlastných spomienok. Ján Gallo uvádza, že mnoho z rozprávok, piesní, zvykov a obyčají zaznamenaných v kódexoch pochádza od Zuzany Jochmanovej, rodenej Simanovej, manželky učiteľa Martina Jochmana, a jej dcéry.¹²

Z hľadiska žánrovej skladby zachovaného materiálu je dôležité, že kódexy obsahujú prevažne čarovné rozprávky, čo svedčí o vyhranenom žánrovom povedomí o rozprávke

⁹ Fragment analýzy rozprávky o Valibukovi publikoval aj Dobšinský v *Slovenských povestiach*.

¹⁰ Dobšinský so Škultétym k nemu pridali dva verše: „Ó pieseň ľudu, tvoje slovo stráži / pamiatky sväté národného diela“ (cit. podľa DOBŠINSKÝ, Pavol: *Prostonárodné slovenské povesti*. Zv. I. Bratislava : SVKL, 1958, s. 33).

¹¹ In: *Codex revúcky C*. Martin, ALaU SNK, sign. B465.

¹² GALLO, Ján: Od rozprávok k národnej realite (Reussovci). In: *Literárne postavy Gemera I*. Bratislava : Obzor, 1969, s. 79, pozn. pod čiarou č. 57. Zdroj však neuvádza.

ako útvare s fantastickým sujetom (v dnešnom chápaní rozprávka v užšom slova zmysle) už na začiatku štyridsiatych rokov 19. storočia, teda v čase, kedy u nás ešte nedošlo k teoretickej reflexii rozprávky. Z iných rozprávkových žánrov sú zastúpené baladické (Zlost' macochyná a láska matkyná, O Mariške a Janíkovi), humoristické (Bohatý a chudobný brat, Drevená krava, O chudobnom sedľakovi) a poverové látky (Panička o smrti chodí, Verná láska, Zázračný lekár) a jedna zvieracia rozprávka (O mechúrikovi). Hoci Samuel Reuss vo svojej zberateľskej praxi nemal domáci vzor, inšpiroval sa prístupmi nemeckých zberateľov, ktorých prax dobre poznal, a to nielen v spracovaní rozprávok a ich výklade, ale aj všeobecnejšie v takej abstraktnej kategórii, akou je chápanie rozprávky ako žánru. Stotožnenie žánru rozprávky s čarovnou rozprávkou už nie je prejavom osvietenckého prístupu k folklórnemu materiálu, ako to pozorujeme napríklad u Jána Kollára, ktorý sa orientoval najmä na poverové rozprávania, ale je jedným z prejavov toho, čo môžeme označiť ako romantický záujem o rozprávku.

Pre ďalších zberateľov aj neskorších vydavateľov slovenských rozprávok predstavovali kódexy revúcke základný materiálový prameň a vzor práce s folklórnou prózou, a to čo sa týka jej zbierania, spracovania, chápania i výkladu. V tomto smere im Samuel Reuss poskytol bázu, o ktorú sa ďalej vedome opierali a ku ktorej sa hrdo hlásili. Rudo Brtáň napríklad upozornil na to, že už v roku 1843, pravdepodobne po Sreznevského návšteve v Hornom Uhorsku, napísal Reussovi nadšený list Janko Král', ktorý sám zbieral a zapisoval piesne a rozprávky. V liste naznačoval, že bratislavskí študenti sú ochotní nielen zbierať a dopĺňať Reussovom začatú prácu, ale zbierky aj vydať knižne.¹³ Verejne sa k iniciálnemu vplyvu Samuela Reussa prihlásili Pavol Dobšinský a August Horislav Škultéty v Úvode k vydaniu *Slovenských povestí*: „Sláva tohto prvšieho odkrytia a vynajdenia pokladov slovenských povestí v lone nášho ľudu náleží nepodvratne zvečnelému Samuelovi Reussovi, ev. sl. b. kazateľovi vo V. Revúcej, vyslúžilému seniorovi Bratstva gemerského a napokon administrátorovi Superintendencie potiskej († d. 22. dec. 1852).“¹⁴ Editori tiež kódexy revúcke označili za jeden z prameňov knižne publikovaných rozprávok,¹⁵ čím upriamili pozornosť na genetické súvislosti medzi rukopisnými a knižne publikovanými textami. Rozprávky z kódexov revúckych majú z tohto hľadiska mimoriadny význam práve pre genézu podoby slovenskej (literárnej) rozprávky, a to z dvoch dôvodov: po prvé preto, že poskytli vzor pre prácu s folklórnym materiálom, a po druhé preto, že samy figurovali ako materiál – ďalej boli zužitkované – jednak boli doslovne alebo s rôznymi stupňami lexikálno-štylistických úprav prepisované do iných rukopisných prameňov (dve tretiny textov), jednak boli použité pri príprave rozprávkových zbierok ako priamy východiskový text alebo jeden z východiskových variantov (dve tretiny textov). Iba pri zlomku textov možno hovoriť o nepriamom zužitkovaní (napr. v podobe fragmentu sujetu, uvedenia textu ako variantu publikovanej rozprávky a pod.) a len tri zostali

¹³ BRTÁŇ, Rudo: Pavel Emanuel Dobšinský (1828 – 1885). In: *Literárne postavy Gemera 2*. Martin : Osveta, 1971, s. 142.

¹⁴ DOBŠINSKÝ, Pavol: *Prostonárodné slovenské povestí*. Zv. 1. Bratislava : SVKL, 1958, s. 425.

¹⁵ „Z tejto hotovizne usporiadal a vydal Janko Rimavský I. zväzok, obsahujúci desať slovenských povestí, ešte r. 1845 v Levoči.“ (DOBŠINSKÝ, Pavol: *Prostonárodné slovenské povestí*. Zv. 1. Bratislava : SVKL, 1958, s. 426).

nevyužitú (v prílohe uvádzame súpis jednotlivých textov spolu s menom autora-zapisovateľa – ak je známy –,¹⁶ prameňom, kam bol ďalej prepísaný, prípadne kým, a rozprávkou, v ktorej sa v nejakej podobe objavil v knižnom vydaní).

Príloha: Súpis rozprávok z kódexov revúckych

Kódex revúcky A:

Nevďačnosť (č. 1, s. 1a – 3b) – zvolenským nárečím zapísal Samuel Reuss, sujet rozprávky Zlatá podkova, zlaté pero, zlatý vlas a jedna z predlôh pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*, prebraná Franciscim do *Codexu diversorum auctorum A* (s. 36 – 42).

Radauz a Ludmila (č. 2, s. 5a – 7a) – zvolenským nárečím zapísal Samuel Reuss, priama predloha pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*.

Světská krása (č. 3, s. 9a – 11b) – zvolenským nárečím zapísal Samuel Reuss, jedna z predlôh pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*.

O zlatom zaubku (č. 4, s. 13a – 14b) – zvolenským nárečím zapísal Samuel Reuss, prevzatá Franciscim do *Codexu diversorum auctorum A* (s. 52 – 57), publikovaná v *Slovenských povestiach*.

Dobruo srdce nájde odmenu (č. 5, s. 17a – 18b) – zvolenským nárečím zapísal Ľudovít Reuss, sujet rozprávky Pamodaj šťastia, lavička, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 105 – 112), vychádzal z nej Francisci pri spracovaní tohto sujetu v *Codexu diversorum auctorum A* (s. 80 – 81) a aj vydaní v zbierke *Slovenské povesti*.

Učeň prevyšuje majstra (č. 6, s. 19b – 20) – zvolenským nárečím zapísal Ľudovít Reuss, sujet rozprávky Černokňažník a jedna z predlôh pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*.

Zlost' macochyná a láska matkyná. Verná matka (č. 7, s. 21a – 21 b) – zvolenským nárečím zapísal Ľudovít Reuss, priama predloha rozprávky Mať a macocha alebo zlatá páva v Bottovom spracovaní tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*.

Eufrosina a Károl (č. 8, s. 22b – 23 b) – zvolenským nárečím zapísal Ľudovít Reuss, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 81 – 88).

Vašbarát (č. 9, s. 26a – 31a) – revúckym nárečím zapísal Adolf Reuss, sujet rozprávky Popolvár najväčší na svete a jedna z predlôh pre spracovanie tejto rozprávky Franciscim v *Slovenských povestiach*, Němcovou v *Slovenských pohádkach a pověstech* a Dobšinským v *Prostonárodných slovenských povestiach*.

Dvä šibalci (č. 10, s. 33a – 34a) – ratkovským nárečím zapísal Samo Ormis, publikovaná v *Slovenských povestiach*.

Bohatý a chudobný brat (č. 11, s. 35a – 36a) – ratkovským nárečím zapísal Samo Ormis, sujet rozprávky Zlí bratia, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 126

¹⁶ Pri určovaní zapisovateľov sa opierame o *Súpis slovenských rozprávok* Jiřího Polívku.

– 130), tento text uvádza Dobšinský v prvom zväzku *Prostonárodných slovenských povestí* ako variant publikovanej rozprávky.

Drevená krava (č. 12, s. 37 – 39a) – ratkovským nárečím zapísal Samo Ormis, jedna z predlôh pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*, prevzatá do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 249 – 258).

Dlhý nos (č. 13, s. 40a – 42b) – ratkovským nárečím zapísal Samo Ormis, prevzatá Franciscim do *Codexu diversorum auctorum A* (s. 42 – 47), priama predloha pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*.

Loktibrada (č. 14, s. 43a – b) – ratkovským nárečím zapísal Samo Ormis, fragment sujetu rozprávky *Zakliata hora*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 59 – 63).

Popelvár, hnusná tvár (č. 15, s. 45 a – 46a) – ratkovským nárečím zapísal Samo Ormis, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 113 – 118), priama predloha pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*.

O kocurčekovi (č. 16, s. 47a – 48a) – telgártskym nárečím zapísal Samo Ormis, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 225 – 229), odtiaľ do zborníka *Rozličné rozprávky* (s. 151 – 156), jedna z predlôh pre Ormisovo spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*.

Čjerny chlap (č. 17, s. 49b – 51a) – zvolenským nárečím zapísal Ľudovít Reuss, fragment sujetu rozprávky známej ako *Piatko a Pustaj*, začiatok rozprávky prepísaný do *Kódexu revúckeho C* (rozprávka *Piatko*).

Panička po smrti chodí (č. 18, s. 53a – b) – revúckym nárečím zapísal Adolf Reuss, prevzatá do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 263 – 264).

O chudobnom sedľakovi (Múdra žena) (č. 19, s. 55a – 56a) – revúckym nárečím zapísal Adolf Reuss, sujet rozprávky *Ženský vtíp*, jedna z predlôh pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 258 – 263).

Ťažko utracenje šťastja dohoniť (č. 20, s. 57a – 56a) – revúckym nárečím zapísal Adolf Reuss, sujet rozprávky známej z Némcovej spracovania ako *O snečníku, mesačníku, vetníku a krásnej Uliane a dvoch Tátošíkoch*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 135 – 141).

Wkolak (č. 21, s. 61a – 62b) – zvolenským nárečím zapísal Samuel Reuss, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 241 – 248), jedna z predlôh pre spracovanie tejto rozprávky v podaní Némcovej v *Slovenských pohádkách a pověstech* aj Škultétyho v *Slovenských povestiach*.

O zlatej panničky (Mahulená krásna panna) (č. 22, s. 65a – 66b) – zapísal Ľudovít Reuss, sujet rozprávky *Mahuliena krásna panna* a jedna z predlôh pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*, výťah z nej v *Prostonárodnom zábavníku III* (s. 137).

Nevernosť tovaryšou (č. 23, s. 67b – 69b) – zvolenským nárečím zapísal Ľudovít Reuss, sujet rozprávky *Janko Hraško*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 119 – 126).

O Paničky so zlatími vlasami (č. 24, s. 70a – 71b) – zvolenským nárečím Ľudovít Reuss, sujet rozprávky *Zlatovláska* a jedna z priamych predlôh pre jej spracovanie Dob-

šinským v *Slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 111 – 115).¹⁷

O perlovom zámku (č. 25, s. 73a – 74b) – zvolenským nárečím zapísal K. H., sujet rozprávky Myšacia bundička a jedna z predlôh pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 41 – 48).

O skleňenom zámku (č. 26, s. 75a – 77a) – zvolenským nárečím zapísal Samuel Reuss, sujet rozprávky Traja zhavranení bratia, vo výťahu ju podal Francisci v *Slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 49 – 59).

O Oršuly Boršuly a Segeňmihál Miškovi (č. 27, s. 79a – 79b) – revúckym nárečím zapísal Adolf Reuss, prevzatá Franciscim do *Codexu diversorum auctorum A* (s. 47 – 48).

Codex Revúcky B:

I-te Sage Národnia rozprávka o Dragomírovi (s. 7 – 39) – sujet rozprávky Nebojsa a jedna z predlôh Dobšinského spracovania tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*, prepísaná Franciscim do *Prostonárodného zábavníka I* (s. 7 – 26).

II-te Sage Lomidrevo (s. 48 – 69) – sujet rozprávky Lomidrevo alebo Valibuk a priama predloha pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach* aj pre Němcovej spracovanie rozprávky Valibuk, prepísaná Franciscim do *Prostonárodného zábavníka I* (s. 39 – 42).

III-te Sage Jeden chudobních rodičou sin¹⁸ (s. 79 – 97) – priama predloha pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*, prepísaná Franciscim do *Prostonárodného zábavníka I* (s. 239 – 251).

Codex Revúcky C:

O Berone (č. 1, s. 1 – 7) – zapísal Adolf Ghilláni, predloha pre Francisciho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*.

O stromčoku, čo všetko krási, ptáčiku a vodičke (č. 2, s. 13 – 17) – zapísal Samuel Reuss, sujet rozprávky Zlatovlasé dvojčatá, jedna z predlôh pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*, prevzatá do *Prostonárodného zábavníka II* (s. 234 – 242).

Zaklajatá huora (č. 3, s. 21 – 24) – jedna z predlôh pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*.

Kráľov syn (č. 4, s. 25 – 28) – sujet rozprávky Tri zakliate kniežatá, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 223 – 233).

Múdry chlapec (č. 5, s. 29 – 32) – zapísal Samo Ormis, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 496 – 503), jedna z predlôh pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*.

¹⁷ Pod názvom Zlatovláska sa u nás tradujú dva rozličné sujety. Prvý, publikovaný Franciscim v *Slovenských povestjach*, ktorý prebral Dobšinský do *Prostonárodných slovenských povestí* i Němcová do *Slovenských pohádek a pověstí* (Němcová pravdepodobne vychádzala priamo z rukopisu Gustáva Reussa), patrí do skupiny „Nevinne upodozrievaná matka – Dievča vychováva pani, ktorému bola nevdojak zasľúbená“. Druhý, publikovaný v *Slovenských povestiach*, patrí k sujetovému typu „Podvrhnutá nevesta – keď sa dievča smeje – ruže, keď plače – perly“.

¹⁸ Názov rozprávky bol dodatočne dopísaný Dobšinským.

Poviestka z Drienčan (č. 6, s. 32) – dodatočne zapísal Pavol Dobšínský.

O mlinčoku (č. 7, s. 33 – 34) – Gustáv Reuss, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 399), jedna z predlôh pre Dobšínskeho spracovanie tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*.

O Majleňe (č. 8, s. 35 – 37) – sujet rozprávky známy z Němcovej spracovania ako O slnečníku, mesačníku, vetrníku a krásnej Uliane a dvoch Tátošíkoch.

O kováčovi (č. 9, s. 39 – 37) – sujet rozprávky Zlatovláska, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 386 – 390), neskôr opätovne spracovaná Gustávom Reussom – tento text publikoval Francisci v *Slovenských povestiach* a odtiaľ ho prevzali do knižných vydání Němcová aj Dobšínský.

Verná láska (č. 10, s. 43 – 45) – zapísal Gustáv Reuss, sujet rozprávky Mŕtvy frajer a jedna z predlôh pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*, začiatok prepísaný do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 431).

O Mníchovi (č. 11, s. 47 – 50) – zapísal Gustáv Reuss, sujet rozprávky Čarodejná lampa a jedna z predlôh pre Dobšínskeho spracovanie tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 402 – 406).

O šarkánovi (č. 12, s. 51 – 52) – zapísal Ľudovít Reuss, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 397 – 399), predloha pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*.

O synovi alebo hadovi, mačičke a kuťíkovi (č. 13, s. 53 – 56) – sujet rozprávky Had, mačička a psík a jedna z predlôh pre spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 380 – 386).

Kristus so svätim Petrom jako mentor (č. 14, s. 57 – 58) – sujet rozprávky Plavčík a Vratko, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 375 – 378).

(Č. 15 bez nadpisu, s. 59 – 60).¹⁹

O zakľatom hadovi (č. 16, s. 61 – 64) – sujet rozprávky Hadogašpar a jedna z predlôh pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 326 – 334).

O dvoch bratoch (č. 17, s. 65 – 67) – sujet rozprávky Janko a Macko a jedna z predlôh pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 402 – 406).

Mataj čili strom pokání (č. 18, s. 69 – 72) – sujet rozprávky O Matajovi a jedna z jeho predlôh v spracovaní Škultétyho v *Prostonárodných slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 295 – 302).

Had, mačka a psík (č. 19, s. 73 – 79) – pravdepodobne zapísal Gustáv Reuss, jedna z predlôh pre spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*.

O perlovom zámku (č. 20, s. 81 – 84) – sujet rozprávky Myšacia bundička a jeden z priamych prameňov pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*.

Čertu oddaná panna (č. 21, s. 85 – 86) – zapísal Ľudovít Reuss, sujet rozprávky O krásnej Ibronke a priama predloha pre Dobšínskeho spracovanie tejto rozprávky

¹⁹ V našom výskume sme o tomto texte zatiaľ nezistili nič bližšie.

v *Prostonárodných slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 177 – 186).

O Šarkanovi (č. 22, s. 86 – 89) – sujet rozprávky o Zakliatej sestre, ktorý Dobšinský prevzal z Němcovej spracovania na základe neznámeho prameňa, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 397 – 399).

Dva holúbky (č. 23, s. 93 – 98) – sujet rozprávky Tri holúbky, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 391 – 401), Škultéty do *Kódexu tisoovského A* (s. 33 – 40) a napokon spracovaná Bottom pre potreby *Slovenských povestí*.

O Mariške a Janíkovi alebo Ptáča (č. 24, s. 101 – 103) – zapísal Ľudovít Reuss, sujet rozprávky Bračok vtáčok a jedna z predlôh pre Bottovo spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka III* (s. 392 – 394).

Zaklätí princ (č. 25, s. 103 – 104) – sujet rozprávky Hadogašpar a jedna z predlôh pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 326 – 334).

O Mechúrikovi (č. 26, s. 105) – zapísal Gustáv Reuss, prevzatá do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 236 – 238) a pod názvom Mechúrik Koščúrik s kamarátmi publikovaná v *Prostonárodných slovenských povestiach*.

Pravda (č. 27, s. 107 – 109) – zapísal Samo Ormis, jedna z predlôh pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 335 – 342).

Berona (č. 28, s. 111 – 113) – zapísal Samo Ormis, priama predloha pre Němcovej spracovanie tejto rozprávky, čiastočne pre Rimavského spracovanie v *Slovenských povestiach*.

Husár (č. 29, s. 115 – 113) – sujet rozprávky Chorý kráľ, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 245 – 253).

Zlatovláska (č. 30, s. 119 – 121) – sujet rozprávky Jelenček, jedna z predlôh pre Škultétyho spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*, prepísaná do *Prostonárodného zábavníka IV* (s. 239 – 245).

Učeň prevyšuje majstra (č. 31, s. 128 – 129) – zapísal Pavol Dobšinský, sujet rozprávky Černokňažník a jedna z predlôh pre Dobšinského spracovanie tejto rozprávky v *Slovenských povestiach*.

Piatko (č. 32, s. 129) – sujet rozprávky Piatko a Pustaj.

Zázračný lekár (č. 33, s. 129 – 130) – sujet rozprávky Smrť kmotra a zázračný lekár a priama predloha Dobšinského spracovania tejto rozprávky v *Prostonárodných slovenských povestiach*.

LITERATÚRA

BRTÁŇ, Rudo: Pavel Emanuel Dobšinský (1828 – 1885). In: *Literárne postavy Gemera 2*. Martin : Osveta, 1971, s. 136 – 173.

Codex revúcky C. Martin, ALaU SNK, sign. B465.

DOBŠINSKÝ, Pavol: *Prostonárodné slovenské povesti*. Zv. 1. Bratislava : SVKL, 1958.

GALLO, Ján: Od rozprávok k národnej realite (Reussovci). In: *Literárne postavy Gemera I*. Bratislava : Obzor, 1969, s. 5 – 133.

- HUSKA, Miroslav: August Horislav Škultéty a slovenská folkloristika. In: *Jonatan Dobroslav Čipka – August Horislav Škultéty*. Bratislava : Obzor, 1970, s. 41 – 52.
- MELICHERČÍK, Andrej: „Prostonárodné slovenské povesti“ Pavla Dobšinského. In: DOBŠINSKÝ, Pavol: *Prostonárodné slovenské povesti*. Zv. 1. Bratislava : SVKL, 1958, s. 9 – 30.
- POLÍVKA, Jiří: *Stúpis slovenských rozprávok*. Zv. 1. Turčiansky Sv. Martin : Matica slovenská, 1921, s. 5 – 158.

Text je súčasťou grantového projektu *Rozprávka v slovenskom romantizme*. VEGA 2/6084/26. Riešiteľka Mgr. Janka Pácalová, PhD.